

Οὐδείς τῶν προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης ἴσταται ἡμῖν ἀνθρωπί-
 νως τόσον ἐγγύς, ὅσον ὁ προφήτης Ἰερεμίας, ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἐκχύνεται
 εἰς δάκρυα καὶ εὐθύς παρουσιάζεται πάλιν ὡς χαλκοῦν τεῖχος (1, 18-
 15, 20)· οὐδείς δὲ φανεροῖ καὶ ἐξωτερικεῖ τόσον βαθῆος τὴν ἐσωτε-
 ρικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, ὅσον αὐτὸς ὁ ἀνὴρ, ὅστις εἶναι μὲν **μαλακός,**
ὑποχωρητικός, ἴσως δὲ καὶ **δειλός,** καὶ ὅμως ἀναλαμβάνει τὸ βάρ-
 ος τῆς διακονίας **ἐνὸς προφήτου** κατὰ τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις,
 αἵτινες ἦσαν προωρισμένα διὰ τὸν λαόν του. Ἡμεῖς θαυμάζομεν ἐν
 αὐτῷ οὐ μόνον τὴν **δύναμιν** τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκνικῶσαν
ισχὴν τῆς θείας χάριτος, ἣτις μεταβάλλει τὸν προφήτην παντελῶς
 καὶ καθιστᾷ ἱκανόν, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν
 ἀνατεθειμένην ἀποστολήν. Αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἀρκοῦντως μεγάλη· ἐν τῇ
 τελευταίᾳ στιγμῇ ᾤφειλεν ὁ Ἰερεμίας καὶ ἅπαξ ἔτι ν' ἀποπειραθῆῃ,
 ὅπως ἐπαναφέρῃ τὸν ἀμαρτωλὸν λαὸν πρὸς τὸν Θεὸν αὐτοῦ, οὕτω δὲ
 ἀποτρέψῃ τὸν ἐπαπειλοῦντα κίνδυνον. Ὑπῆρξεν ὅμως ἡ δρασὶς τοῦ
 Ἰερεμίου **ματαία**· ἔνεκα δὲ τούτου ἦτο ἠναγκασμένος νὰ τονίσῃ πολ-
 λάκις εἰς τὸν ἐκτεθαμβωμένον λαὸν τὴν εἰς θάνατον καταδίκην, ἀφ'
 οὗ πρότερον οὐ μόνον προεῖπεν, ὡς οἱ ἄλλοι προφῆται, τὴν κατάπτω-
 σιν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπέζητε καὶ ταύτην θλιβερώς. Ἐπαθε δὲ καὶ χεῖρονα
 παρεσύρθη καὶ ὁ προφήτης εἰς τὴν κατάπτωσιν καί, κατὰ τινὰ **πιθα-
 νὴν παράδοσιν,** ἐλιθοβολήθη ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ.

Τὸ **μέγεθος τῆς** ἀποστολῆς τοῦ Ἰερεμίου, αἱ **δυσχέρειαι,** ἡφ'
 ἄς ὑπέστη οὗτος πολλὰ κακοπαθήματα, ἡ **θέσις του** κατὰ τοὺς χρό-
 νους ἐκείνους ἀπέναντι τοῦ λαοῦ του, ἡ **ἀποτυχία** τοῦ κηρύγματός του
 εἶναι ἱκαναὶ καὶ ἀρκοῦσαι **ὑποδείξεις,** αἵτινες δύνανται νὰ χρησιμεύ-
 σωσι ποικιλοτρόπως καὶ εἰς τοὺς χρόνους ἡμῶν. Ὁ ἱεροκῆρυξ τῶν
 ἡμερῶν ἡμῶν, ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα, ἄτινα ἀφηγεῖται τὸ βιβλίον τοῦ

1. Κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς πραγματείας ταύτης εἶχομεν ὑπ' ὄψιν τὰ
 ἀκόλουθα ἔργα: Τὴν Ἑρμηνεῖαν (*ἐκ τῶν ἀρίστων*) τοῦ Ἰερεμίου ὑπὸ
 Cornelius a Lapide· ἔπειτα τὴν μονογραφίαν περὶ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου
 ὑπὸ P. Riessler (Bibl. Zeitschr., VII, Heft 5) 1914· ἔπειτα, sünde und Busse
 im Alten Testament ὑπὸ A. Ebeharter (Bibl. Zeitschr. XI, Heft 10|12|1924.
 Ἐπειτα τὴν *ᾠραίαν* ἑρμηνεῖαν τοῦ P. Volz, τὰς *πρακτικὰς* ἐξηγήσεις τοῦ
 K. Hackenschmidt, Der Prophet Jeremiae, 2 ἐκδ. (Τόμ. X. Das alte Testa-
 ment, ἔκδοσ. G. Mayer). Gütersloh, 1922.

Ἰερεμίου, δύναται νὰ ἐρωτήσῃ, τὸ *τι ἔχει νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὸν ὁ προφήτης καὶ τι δύναται νὰ διδαχθῇ παρὰ τούτου* ὡς πρὸς τὴν ἀτομικὴν του ἐργασίαν καὶ δράσιν. Τὸ εἶδος δὲ τοῦ καθήκοντος, τὸ ὁποῖον ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Ἰερεμίαν, περιγράφεται διὰ τῶν ἀκολούθων φράσεων: «Ἴδου καθέστηκά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας, ἐκριζοῦν, καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολύειν καὶ ἀνοικοδομεῖν, καὶ καταφυτεύειν (1,10. πρβλ. καὶ κεφ. 51...). Ἡ πρότασις αὕτη, ἥτις πολλάκις ὑπηρεῖται ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἰερεμίου, χαρακτηρίζει σαφῶς τὸ κήρυγμά του ὡς *κήρυγμα δίκης καὶ τιμωρίας*. Ὁ ζηλωτὴς Θεός, ὅστις βεβαίως εἶναι καὶ φιλεύσπλαγχνος καὶ δὲν θέλει νὰ καταστρέψῃ ἐντελῶς τὸν λαόν σου, θέτει τὰς σκέψεις καὶ βουλήσεις αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς χεῖλεσι τοῦ προφήτου. Ὁ ἐσωτερικὸς σύνδεσμος τῆς δικαιοσύνης πρὸς τὴν τιμωρίαν καὶ τῆς δικαιοσύνης πρὸς τὴν σωτηρίαν καθιστᾷ τὸν Ἰερεμίαν *κήρυκα* μετανοίας καὶ τὸ κήρυγμά του *κήρυγμα* μετανοίας. Ἄλλ' ὁ τρόπος τοῦ βίου του ἐν μετανοίᾳ καὶ προσευχῇ καθίστα τὸν Ἰερεμίαν ἱκανὸν δι' αὐτὴν τὴν δυσχερῆ ἀποστολὴν καὶ διακονίαν (15,17... 16,1· 7,16· 11,14· 14,11· πρβλ. Β'. Μακαβ. 15,44). Ὁ Ἰερεμίας εἶχεν ὡς μιμητὴν του τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον· εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐνομιζέτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ποιηλοτρόπως ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Ἰερεμίας (Ματθ. 16,14). Οὕτω δὲ διὰ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως ἐγένετο ὁ Ἰερεμίας *ὁ τύπος ἐνδὸς ἀπεσταλμένου* διὰ πάσας τὰς ἐποχάς. Ὁ Ἰερεμίας εἶναι ὡσαύτως καὶ τὸ ἄριστον ὑπόδειγμα διὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν, πρὸ παντὸς δὲ ὡς *κήρυξ* τῆς μετανοίας.

Α' Ο ΚΗΡΥΞ

α'. Ἡ προσωπικότης.

1. Ὁ Ἰερεμίας εἶχε συνδεθῆ στενῶς πρὸς τὸν λαόν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ· ἠγάπα σφόδρα τὸν λαόν του καὶ ἦτο ἀφωσιωμένος μετὰ πασῶν τῶν ἰνῶν τῆς μεγάλης ψυχῆς του εἰς τὸ μεγαλειῶδες παρελθὸν καὶ ἐθρῆνει μετὰ δακρῶν καὶ πόνων τὴν οἰκτρὰν παροῦσαν κατάστασιν, ἀπέβλεπε δὲ μετὰ φρίκης καὶ τρόμου πρὸς τὸ ἀπειλητικὸν μέλλον. Ἔνεκα δὲ τούτου, δὲν πρέπει ν' ἀπορήσωμεν, ἐὰν ἠθέλομεν παρατηρήσει καὶ παρ' αὐτῷ, ὅπως καὶ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ τῶν ἐθνῶν Παύλῳ, *ὀλόκληρον κλίμακα* διαθέσεων καὶ συναισθημάτων. Πρὸς τούτοις ὁ Ἰερεμίας, διαφέρων π. χ. τοῦ Ἰεζεκιήλ, βλέπει μᾶλλον τὸν ἁμαρτωλὸν ἢ τὴν ἁμαρτίαν· διὰ τοῦτο δὲ συναισθάνεται

καὶ ἐκφράζεται τὰ πάντα προσωπικώτερον. Ἀφόβως παρουσιάζεται πρὸ τοῦ λαοῦ του, τῶν ἱερέων, βασιλέων καὶ τῶν ψευδῶν προφητῶν (6, 27· 15, 20) μετ' ἐμπιστοσύνης καταφεύγει κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμὰς εἰς τὸν Θεὸν (17· 14—18· 20, 11)· ἐν ὅλῃ τῇ ἡρεμίᾳ καὶ τῇ ἀσαλεύτῳ πίστει εἰς τὸν Θεόν, ἀγοράζει ἐν χρόνοις πολέμων ἀγρόν ἐν τῇ γενεθλίῳ πόλει (32, 7...). Ἄλλ' ὁ ἴδιος προφήτης εἶναι μικροψυχος καὶ ἀπληπισμένος, ὠργισμένος καὶ πεπικραμένος (π. χ. 12, 1-6· 15, 10· 20, 7· 10...): εἶναι κατασυντριστοιμημένος ἕνεκα τῆς δυστυχίας τοῦ λαοῦ του (4, 19· 8, 18· 10, 17), ὑποφέρει προσωπικῶς, πολλάκις περιπίπτει εἰς κινδύνους, ἀτιμάζεται διὰ ῥαβδισμῶν καὶ φυλακισμῶν, καταδιώκεται ὑπὸ τῶν ψευδῶν προφητῶν, δυσφημεῖται καὶ διασύρεται ὡς ἐχθρὸς τῆς πατρίδος, ἐλευθεροῦται δὲ ὑπὸ τῶν ξένων, ὑπὸ τῶν εἰς τὴν ἀλωθεῖσαν πόλιν εἰσιόντων ἐχθρῶν ἀπὸ τῆς οἰκτρᾶς θέσεως (π. χ. 18, 18· 11, 19· κεφ. 33. 34. 35). Καὶ ὅμως ἴσταται ὁ Ἱερεμίας ὄλωσ παρὰ τῇ πλευρᾷ τοῦ ἀγνώμονος λαοῦ, τὸν ὁποῖον θρηνεῖ μετὰ βαθείας συμπαθείας (8, 22· 15, 5): διότι ὁ προφήτης πρέπει νὰ ὁμιλήσῃ (20, 9) καὶ ἕνεκα τούτου προσφέρει εἰς τὸν Ἰσραὴλ ἀδιακόπως τὴν σωτηρίαν (κ. 45). Ὡσαύτως ὁ Ἱερεμίας εἶναι ὠργισμένος ἐπὶ τῇ πωρῶσει τοῦ λαοῦ (6, 11)· καὶ ὅμως δικαιολογῶν, ὁμολογεῖ πάλιν τὰ ἀκόλουθα: «οἶδα, Κύριε. ὅτι οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, οὐδὲ ἀνὴρ πορεύσεται καὶ κατορθώσει πορείαν αὐτοῦ» (10, 23). Ἐπιθυμεῖ δέ, κατὰ τὸ παραδειγμα τοῦ Μωϋσέως, νὰ ὑποστῇ ὁ ἴδιος τὴν τιμωρίαν: «παίδευσον ἡμᾶς (κατὰ τὸ **ἐβρ.** ἐμέ) Κύριε, πλὴν ἐν κρίσει (κατὰ τὸ **ἐβρ.** ἐν μέτρῳ), καὶ μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλίγους ἡμᾶς ποιήσῃς» (10, 24). Οὕτω δὲ ὁ Ἱερεμίας καθίσταται ἡ ζωντανὴ **εἰκὼν τοῦ πάσχοντος δικαίου** κατὰ Ἡσαΐαν.

2. Ἐν τούτοις ὁ Ἱερεμίας εἶχε τὴν συναίσθησιν, ὅτι αἱ φυσικαὶ τοῦ ἰδιότητες καὶ δυνάμεις δὲν ἦσαν εἰς θέσιν, ἵνα καταστήσωσιν αὐτὸν **προφήτην** καὶ **κῆρυκα** τῆς μετανοίας. Πρὸς τοῦτο ἔχει ἀνάγκη τὴν ἀνωθεν κλήσιν. Περὶ τούτου ἀφηγεῖται πρὸ παντὸς ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ βιβλίου του καὶ ἐν πᾶσι τοῖς στίχοις, ἐν οἷς ὁ Θεὸς ἐγκαρδιοῖ καὶ παρακινεῖ καὶ πειθαναγκάζει τὸν Ἱερεμίαν, ἵνα, παρὰ πάσας τὰς περιστάσεις λαλήσῃ (10, 23... 20, 7-13). Τούτου δ' ἕνεκα εἶναι πάντοτε ἐντελῶς πεπεισμένος, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς δεινοτάτους διαγμούς διατελεῖ ὑπὸ τὴν θεῖαν προστασίαν. Καθιστᾷ δὲ ἑαυτὸν ἄξιον ταύτης τῆς θείας βοηθείας, οὐ μόνον, διότι πιστῶς ἐκτελεῖ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι μετὰ πλείστου ζήλου προσεύχεται. Εἶναι

δὲ τῷ ὄντι «*ὁ πατὴρ τῆς προσευχῆς*» Ὁ Ἱερεμίας προσεύχεται καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς, καθ' ὅς φαίνεται, ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἀνωφελῆ καὶ ἀπολέσθησαν (κ. 15)· οὕτω δέ, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Σαμουὴλ, φέρεται ἐν τῇ προσευχομένῃ καρδίᾳ τὴν ἐνοχὴν τοῦ λαοῦ του. Τὴν μεγίστην δὲ ἐντύπωσιν, ἣν ἀφῆκεν ὁ Ἱερεμίας, ὡς προσευχόμενος, παρὰ τῷ λαῷ του, δυνατὰ τις νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ μνήμη τοῦ Ἱερεμίου ὡς προσευχομένου καὶ μεσίτου ἐξηκολούθει νὰ ζῆ παρὰ τῷ λαῷ ἐπὶ πολὺν χρόνον (β'. Μακαβ. 15,14).

3. Οὕτω δὲ ἐμψυχωμένος ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ἠδύνατο νὰ παρουσιασθῆ πρὸ τοῦ λαοῦ καὶ νὰ κηρύξῃ εἰς αὐτὸν τὴν κρίσιν καὶ τὴν τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ· οὕτω ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ καὶ νὰ προφητευσῇ εἰς τούτους τὴν ἐπαπειλουμένην καταστροφὴν· Μετὰ θάρρους ἐξελέγει τὴν ἀδικίαν τῶν βασιλέων, ἡγεμόνων, ἱερέων καὶ προφητῶν· ἀποτείνεται πρὸς αὐτοὺς προσωπικῶς (20, 3-6· 22,15· 36,21,24) καὶ παρουσιάζει τὰς ἀμαρτίας καὶ ἀνομίας τούτων. Ἰδιαιτέραν δὲ σημασίαν ἔχουσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ προφήτου τὰ πολιτικά του κηρύγματα περὶ μετανοίας (32,15-38· πρβλ. καὶ κεφάλ. 26). Πολλὴν δὲ πικρίαν ἐδοκίμασεν ὁ Ἱερεμίας μετὰ τῶν εὐσεβῶν τοῦ λαοῦ, ὅτε ἐφονεύθη ἐν Μαγεδδῶ¹ (4 Βασιλ. 23,29) ὑπὸ τοῦ Νεχαῶ, βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὁ μόνος εὐσεβὴς βασιλεὺς ὁ Ἰωσίας, ἐν ᾧ εἶχον εὐημερήσει οἱ ἀσεβεῖς βασιλεῖς, ὁ Μαγασσῆς καὶ ὁ Ἀμών· ἐπίσης ἦτο σχεδὸν καταστρεπτικὴ δι' αὐτὸν καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἡ ἀποχώρησις τῶν Βαβυλωνίων ἔνεκα τῆς προσεγγίσεως Αἰγυπτιακοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ· τοῦτο δὲ εἶχε συμβῆ ὀλίγον χρόνον ὕστερον, καθ' ὃν ὁ Ἱερεμίας εἶχε παρακινήσει τὸν λαὸν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ὅπως παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Βαβυλωνίους (21,8...). Ἡ αὐτὴ περίπτωσις ἐπανελήφθη καὶ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς Ἱερουσαλήμ 4(4, 6...), ὁπότε ὁ προφήτης, οὗ ὁ πατριωτισμὸς ἦτο ἀπαραμίλλος, συνελήφθη ὡς ἐχθρὸς καὶ προδότης τῆς πατρίδος. Ἐκ τούτων καταδεικνύεται σαφῶς, ὅτι ὁ Ἱερεμίας κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰωνᾶ, καίτοι ὁ τελευταῖος ἦτο ξένος εἰς τὴν ἀποστολήν του, ἦτο οὐ μόνον κήρυξ τῆς μετανοίας, ἀλλὰ πλέον, ἢ κήρυξ.

β'. Τὸ ὕφος.

1. Βεβαίως ὁ Ἱερεμίας δὲν ἔχει ἐκεῖνο τὸ μεγαλειῶδες ὕφος, τὸ

1. ἀρχικῶς Megiddon· ὑπάρχουσι καὶ τύποι Magidda, Makida, Magadu, Magidu· πρβλ. Ἰησοῦ Ναυῆ 12,21· 17,11· Κριτ. 1,27. Α'. Βασιλ. 9,15.. κ τ.λ.

ὁποῖον ἔχουσιν ὁ φιλωμφδὸς Δαυὶδ καὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας, ἰδίᾳ ὁ τελευταῖος ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς προφητείας του. Ὁμολογουμένως δὲ «*οἱ Θεῆνοι*» τοῦ Ἱερεμίου εἶναι πλήρεις ἐσωτερικότητος καὶ φλογώδους πάθους· ἀλλ' ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τοὺς «*Θεήνους*» τοῦ Ἱερεμίου. Οὗτος μεταχειρίζεται ἐν πλατῶν καὶ γραφικὸν ὄψος, τὸ ὁποῖον ἰδιάζει εἰς τὴν δικανικὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων (πραβλ. 22' καὶ 25') πρὸ παντὸς δὲ ὁ Ἱερεμίας εἶναι μεστὸς εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων. Ταύτας λαμβάνει πανταχόθεν, ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῆς παρελθούσης καὶ τῆς συγχρόνου, ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης. Παραθέτομεν ἐνταῦθα παραδείγματα τινά: ὁ Θεὸς εἶναι, κατὰ τὸν προφήτην, *πηγὴ ζῶντος ὕδατος*, ὁ Ἰσραὴλ *κλήμα εὐγενές, ἔλαια*, ἀλλὰ καὶ *πόρνη*. Ὁ κεραμεὺς καὶ ὁ σαγματοποιὸς παρέχουσιν εἰς τὸν Ἱερεμίαν ὠραῖα παραδείγματα παρομοιώσεων· ὡσαύτως ὡς τοιαύτας μεταχειρίζεται *καλάθους* σύκων, *ζυγούς*, *λέβητα* καὶ *κορμὸν* ἀμυγδαλῆς. Ὁ μελετῶν τὸ βιβλίον τοῦ προφήτου μετὰ προσοχῆς πρὸς ἀναζήτησιν παρομοιώσεων, θὰ εὕρῃ πάντως τοιαύτην σαφεστάτην γλῶσσαν, ὥστε θὰ ἐκπλαγῆ ἐπὶ τῷ ὅτι ὁ προφήτης μετὰ πλείστης εὐχερείας κανονίζει τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν τοῦ ἔργου του.

2. Ἡ γλῶσσα τοῦ προφήτου εἶναι πλήρης παιθῶν, ἔστιν ὅτε λίαν ἰσχυρῶν καὶ ἀνυπερβλήτων (2,12,19· 4,23...). Οὐδαμῶς δὲ ἐλλείπουσιν ἢ ἡσυχος ἔκθεσις (10,1-16) καὶ ἐγκάρδιος παρόρμησις καὶ παραμυθία (13,15-17). Οὕτω δὲ τὸ κήρυγμά του περὶ μετανοίας, ὑπὸ τὰς πλείον διαφόρους ὄψεις, καθίσταται ὀξύ καὶ δοιμύ· «ἔκκοψον τὰ ξύλα αὐτῆς, ἔκχεον ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ δύναμιν. Ὡ πόλις ψευδῆς, ὅλη καταδυναστεία ἐν αὐτῇ» (6,6). «Παιδευθήσῃ Ἱερουσαλὴμ, μὴ ἀποστῆ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ σοῦ, μὴ ποιήσω σε ἄβατον γῆν, ἥτις οὐ κατοικισθῆ (στ.8)» «Θύγατερ λαοῦ μου, περιῶσε σάκκον, κατάπασε ἐν σποδῷ, πένθος ἀγαπητοῦ ποίησον σεαυτῇ κοπετὸν οἰκτρὸν» (στ. 26). «Γῆ, γῆ, ἄκουε λόγον Κυρίου». (22, 29).

γ'. Ἡ ὑπόθεσις.

1. Ὁ κῆρυξ τοῦ λόγου πρέπει μετ' ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ κηρύγματος περὶ μετανοίας, ὅπως διὰ ταύτης κατορθωθῆ νὰ μεταβάλλῃ γνώμην ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ὁδηγηθῆ εἰς μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν. Ὁ Ἱερεμίας δὲ ἰδιαίτερος εἶναι πλήρης τοιούτων ὑποθέσεων ἢ θεμάτων. Ποιεῖται χρῆσιν τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδος, ἐκ δὲ τοῦ θέματος περὶ ἀγάπης, κατὰ τὰς περιστάσεις,

παρουσιάζει τὴν ἐκτροπὴν καὶ τὴν μετάνοιαν. Καθὼς δὲ ἀποψέει εἰς κήρυγμα περὶ μετανοίας, λαμβάνει ἐν πρώτοις τὸ θέμα τοῦ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐξεικονίζη τοῦτον ὡς τὸν ἄσπονδον ἐκδικητὴν τῆς ἁμαρτίας, τοσοῦτον δὲ ἄσπονδον, ὥστε ἄσκοποι παραμένουσιν ἢ προσευχὴ καὶ ἡ δέησις πρὸ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς βαρύτητος τῆς ἁμαρτίας (7,16· 11,14· 13,14· 14,11...15,1· κεφ. 44). Καὶ πάντα ταῦτα θὰ συμβῶσιν, ἂν καὶ ὁ Ἰσραὴλ εἶναι ἡ ἀγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ» (11,15). Τὴν αὐτὴν σκέψιν περιέχουσι καὶ τὰ μέρη, ἐν οἷς γίνεταί λόγος περὶ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ (5,22· 34,5· 18,6-10), ἢ παρουσιάζεται ὁ Θεὸς ὡς ἀπεριοριστος Κύριος (13,15). Ὁ Θεὸς κατέδειξε πάσας ταύτας τὰς ιδιότητας κατὰ τὴν ῥοὴν τοῦ χρόνου ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἧς γίνεταί ἀφθονος χρῆσις πρὸς δικαιολογίαν τῆς ὑποθέσεως (21,14· 22,8....) Αἱ δι' ὄλου τοῦ βιβλίου διήκουσαι ἀπειλαὶ πρὸς τιμωρίαν, οὐδὲν ἄλλο ἀποσκοποῦσιν, ἢ νὰ ὀδηγήσωσιν τὸν λαὸν ἐπὶ τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας διὰ τοῦ θέματος περὶ φόβου. Τοιοῦτον κήρυγμα μετὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης εὐρίσκεται ἐν κ. 17,5 8: «Ἐπικατάρατος ἀνθρώπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπων . . . καὶ εὐλογημένος ὁ ἀνθρώπος, ὃς πέποιθεν ἐπὶ τῷ κυρίῳ».

Ἐσαύτως καὶ ἡ παγγνωσία τοῦ Θεοῦ πολλάκις χρησιμεύει ὡς ὑπόθεσις (11,20· 17,9... 20,12 23,23) ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξερευνᾷ καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐν δὲ τῷ 18,9... ὑποδηλοῦται ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς διαβεβαίωσης, ὅτι ὁ Κύριος κανονίζει τὴν σχέσιν του ἀναλόγως τῆς σχέσεως τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτόν.

2. Πάντα τὰ θέματα ταῦτα πηγάζουσιν ἐκ τοῦ θέματος περὶ φόβου· ὡσαύτως εὐρίσκονται ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἰερεμίου ἀρκοῦντα θέματα, πηγάζοντα ἐκ τῆς ὑποθέσεως περὶ ἀγάπης. Σύνδεσμος δὲ ἀμφοτέρων τούτων τῶν θεμάτων εὐρίσκεται ἐν κεφ. 3,14,22, ὅπου ὁ Θεὸς ὡς Κύριος δεικνύει τὴν παντοδυναμίαν του πρὸς συγχώρησιν τῶν μετανοούντων. Οὕτω δὲ ἡ παντοδυναμία του γίνεται εὐσπλαγχνία. Συχνάκις δὲ μεταχειρίζεται ὁ προφήτης τοῦτο τὸ τελεσφόρον καὶ συγκλονίζον θέμα· καὶ ποιεῖται χρῆσιν τούτου μετὰ τοσαύτης ἐντάσεως καὶ δυνάμεως, ὥστε δικαίως ἀπορεῖ τις, διατί ὁ προφήτης δὲν ἔσχεν ἐπιτυχίαν τινὰ καὶ διὰ τηλικαύτης μεθόδου. Τὰ μέρη 3, 1, 12, 22· 4, 27· 5, 10, 18· 16, 14... 38, 34 37 εἶναι λίαν ἀξιοσημείωτα καὶ ἀξιανάγνωστα· ἰδιαιτέρως δὲ τὸ κεφ. 38,34... οὐδαμοῦ ἔχει τὸ ὁμοίον του ὡς πρὸς τὴν μεγαλειότητα. Ἐπίσης ὁ Θεὸς εἶναι πλήρης μεγαθυμίας (25,3... 33,5), ἀγάπης (3,14...)· ὁ Θεὸς πρέπει ν' ἀπομακρυνθῇ ὀλοσχερῶς ἀπὸ

τοῦ ἀγνωστοῦ λαοῦ τοῦ (6,7) εἶναι δὲ «ὡς ἀγαπᾷ» Ἐφραίμ (38,20), «ἀγάπησιν αἰώνιον ἠγάπησά σε» (38,3), ὁ Ἰσραὴλ ἦτο «ὁ οἶκός του», «ἡ κληρονομία», «ἡ ἠγαπημένη ψυχὴ». (12,7). Ἐνεκα δὲ τούτου, δὲν λείπουσι καὶ παρὰ τῷ Ἱερεμίᾳ αἱ γνωσταὶ εἰκόνες περὶ νυμφίου καὶ νύμφης, αἱ εὐρισκόμεναι καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις προφήταις, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τῷ Ὡσηέ (2,2. 3,6,8). Διὰ τῆς ἀγάπης του δὲ ὁ Θεὸς ἀναφαίνεται μὲν ὡς ἡ μεγίστη ἀξία διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς τοιοῦτος ὑπὸ τοῦ λαοῦ του (2,13· 17,13· 3 15... 23,3-8).

3. Ἄλλα θέματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀμαρτίας· ὁ προφήτης δεικνύει, ὅτι ἡ ἀμαρτία εἶναι ἄνευ ἀξίας, (2,27,18,31· 17,11) καὶ προσκομίζει τὴν διάψευσιν τῶν ἐλπίδων καὶ τὴν ἀπάτην (2,27). Ἐν ὅλῃ τῇ Π. Διαθήκῃ στενῶς συνδέονται ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ τιμωρία ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἐν ἣ κυριαρχεῖ ἡ θεμελιώδης σημασία: «Ὅπου ἀμαρτία, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ τιμωρία». Ἡ δὲ σημαντικὴ ἀντιστροφή τῆς φράσεως, «ὅπου ἀμαρτία, ἐκεῖ τιμωρία», δὲν λαμβάνεται σχεδὸν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου. Ὡσαύτως ἀδιακόπως ἐπαπειλεῖται ἡ τιμωρία κατὰ τῆς ἀμαρτίας· Ἡ τιμωρία δὲ ἔρχεται ἐν μέρει μὲν ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ, ἐν μέρει δὲ συνίσταται ἐκ λιμοῦ, λοιμοῦ, πολέμου καὶ τοῦ ὀλέθρου τοῦ λαοῦ (Κεφ. 19). Καὶ τῷ ὄντι παρουσιάζεται ἡ τιμωρία (1,12· 4,28). Ἰδιαιτέρα δὲ ἔντασις τῆς τιμωρίας συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι, δηλ. αὕτη ἔρχεται ἀκριβῶς ἐκ μέρους τῶν λαῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων παραπλανᾶται ὁ Ἰσραὴλ (4,30). Οὕτω ζωγραφίζει ὁ προφήτης, ὅστις σφόδρα τρομάζει πρὸ τῶν προφητειῶν αὐτοῦ, πάσας τὰς φρικαλεότητας τῆς ἐρχομένης κρίσεως (7,32... κεφ. 8). Ἄλλ' ὑπενθυμίζει ὁ προφήτης τὰς ἤδη προλαβούσας διαψεύσεις τῶν ἐλπίδων (κεφ. 2 καὶ 3 καὶ ἀλλαχοῦ) καὶ οὕτω ἐκκαλεῖται πρὸς μαρτυρίαν καὶ διαβεβαίωσιν τῶν λόγων του ὀλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ. Αὕτη δὲ ἡ μαρτυρία καθίσταται δυνατωτάτη, ἐνισχυομένη διὰ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτοῦ τοῦ Ἱερεμίου, ὅστις μετὰ πολλῶν θρηγῶν παρακαλεῖ τὸν λαόν, ἵνα, ἐγκαταλείπων τὴν ἀμετανοήσιαν, προσδεχθῇ ἐκθύμως τὴν ἐπιστροφήν (13,17 14,17).

4. Ἐπίσης ὑπομνήσκει ὁ προφήτης τὴν προλαβοῦσαν εὐτυχίαν καὶ τὴν εὐλογίαν διὰ τῶν ἐθελουσιῶν τοῦ Θεοῦ (2,2-7,21,31). Πάλιν τὰ τεμάχια ταῦτα εἶναι ἀριστουργήματα παρασυρούσης γλώσσης, ἐν ἣ ἤχουσαν ἐναλλάξ πάντες οἱ τόνοι, οἵτινες δύνανται νὰ συγκινήσωσι καὶ συγκλονίσωσι τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Ζωηρῶς δὲ καὶ διατόρως δια-

κρίνεται ἀπὸ τούτου ἡ μεγάλη ἀγνωμοσύνη τοῦ λαοῦ, ὅπως αὕτη περιγράφεται ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ. Τόσον δὲ μεγάλη εἶναι αὕτη ἡ ἀγνωμοσύνη, ὥστε ὁ προφήτης δὲν ἐνδοιάζει νὰ δισχυρισθῇ, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ εἰδωλολάτραι εἶναι καλλίτεροι τῶν Ἰσραηλιτῶν (2,10...). Τὸ τοιοῦτον δὲ ἐδοκίμασε σκληρῶς ὁ ἴδιος ὁ προφήτης εἰς τὸ ἴδιον σῶμα διὰ τῆς φυλακίσεως (45,7... 46,14...).

Ἐὰν συνοψίσωμεν πάντα, ὅσα ἐλέχθησαν περὶ τοῦ Ἰερεμίου ὡς κήρυκος τῆς μετανοίας, τότε ὀφείλομεν νὰ καθομολογήσωμεν, ὅτι οὗτος ἦτο μέγας οὐ μόνον διὰ τοὺς συγχρόνους του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἡμέρας· μας, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τοῦ κηρύγματος, εἴτε ὡς πρὸς τὴν ὁμιλίαν, πλήρη παθῶν καὶ ἀξιωματίων, εἴτε ὡς πρὸς τὴν διάταξιν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν υποθέσεων καὶ θεμάτων καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν καὶ χρῆσιν τῶν εἰκόνων. Ἐπιμελής δὲ καὶ προσεκτικὴ ἀνάγνωσις τοῦ συγκλονιστικοῦ του βιβλίου ὀδηγεῖ ἡμᾶς πλησιέστερον εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὁμιλίας τοῦ προφήτου.

Β'. ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ

α'. Ἡ ἁμαρτία.

Οὐδεὶς τῶν προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης ἀφῆκεν εἰς ἡμᾶς κηρύγματα ἐν τῇ ἐννοίᾳ καὶ τῇ μορφῇ, ὅποια ἔχουσι τὰ κηρύγματα τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Παρὰ πᾶσι ἐκείνοις, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ἰερεμῖα, πρόκειται περὶ ἀναμνήσεων, αἵτινες διευπλώθησαν ἐγγράφως μετὰ τὸ κήρυγμα καὶ ἀποδίδουσι μόνον τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον ἐκείνου, περὶ οὗ ὁμιλήσεν ὁ προφήτης, (πρβλ. 43,17...). Δὲν ἀποκλείεται δὲ ἐντελῶς, ὅτι αἱ ἐγγραφοὶ αὗται διατυπώσεις διεπλατύνθησαν ἄργότερον (43,32) δι' ἐννοιῶν, αἵτινες πάντως προέρχονται ἀπὸ τῶν χρόνων, ἴσως καὶ τῶν τρόπων τῶν ἐκφράσεων τοῦ προφήτου. Ἐὰν πρόκειται περὶ κηρύγματος μετανοίας, εἶναι ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἰερεμίου, ὅτι αὐτός, ἐν ἀντιδιαστολῇ π.χ. πρὸς τὸν Ἰεζεκιήλ, λαμβάνει ὑπ' ὄψιν περισσότερον τὸν ἁμαρτωλόν, ἢ τὴν ἁμαρτίαν, περισσότερον στρέφει τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας, ὀλιγότερον δὲ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς. Πρᾶξι δὲ σαφῶς, ὅτι ταῦτα τὰ τρομερὰ ἀποτελέσματα θὰ λάβωσι χώραν ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου. Ὡστε, κατὰ τὴν ἐξέτασιν, ἐν τοῖς ἀκολούθοις, τοῦ περιεχομένου τῶν κηρυγμάτων περὶ μετανοίας, θὰ παρουσιασθῇ πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ὁ ἄνθρωπος, οὐχὶ δὲ ἀποκλειστικῶς τὸ πρᾶγμα, ἡ ἁμαρτία, δῆλον ὅτι, ἢ ἡ ἀρετὴ.

1. Ὁ Ἱερεμίας στρέφεται ἐν πρώτοις μετὰ δυνάμεως κατὰ τῶν ἁμαρτιῶν, αἵτινες διεπράχθησαν κατὰ τοῦ Θεοῦ. Τότε παρουσιάσθη εἶδος τι θεϊσμοῦ (Deismus), (5,12^{...} 12,4^{...} 17,5,15), ὅστις παρεδέχετο μὲν Θεόν, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείστοις ἐβάδιζεν ἰδίαν ὁδόν. Εὐρύτερον δὲ χῶρον καταλαμβάνει ὁ ἄγων τοῦ Ἱερεμίου κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας, ἣτις ἐξετελεῖτο κατὰ τρόπον λίαν ἀποτρόπαιον καὶ ἀπόβλητον. Τὸ δὲ μέγεθος τῆς καταπτώσεως ταύτης δύναται τις νὰ διΐδῃ, ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἀκολούθου στίχου: «κατ' ἀριθμὸν τῶν πόλεών σου ἦσαν θεοὶ σου Ἰούδα, καὶ κατ' ἀριθμὸν ἐξόδων τῆς Ἱερουσαλήμ ἐτάξατε βωμοὺς θυμῶν τῷ Βάαλ» (11,13). Ἀκριβῶς δὲ ἐπέζησεν ὁ προφήτης κατὰ τὴν δρᾶσίν του, ὡς κήρυκος, τὴν χειρίστην διάψευσιν τῶν ἐλπίδων καὶ τὴν μεγίστην ἀποτυχίαν ὡς πρὸς τὸ ἁμάρτημα τῆς εἰδωλολατρείας. Ὅτε ὁ λαὸς ἦτο κατασυντετριμμένος καὶ διέμενεν ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Γοδολίου, (Gedalia τὸ ἔβρ.) (46,14· 47,1· 48,5,8 Πρβλ. καὶ Δ'. Βασιλ. 25,22...), ἤκουσεν ὁ προφήτης τὸ ἀκόλουθον φρικτὸν παράπονον: «καὶ ὡς διελίπομεν θυμιῶντες τῇ βασιλίῳ σου οὐρανοῦ, ἠλαττώθημεν πάντες καὶ ἐν ρομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ ἐξελίπομεν» (51, 18...). Ὡσαύτως ὁ λαὸς περιέλεσεν ἀσχημόνως καὶ εἰς τὴν ἀκολασίαν, ἣτις ἦτο τὸ ἀναπόσπαστον μέρος τῆς εἰδωλολατρείας (3;23· 17,2). Τὴν δὲ βαρύτητα τῆς ἁμαρτίας ταύτης θὰ ἐνόει ὁ λαός, ἐνθυμούμενος, ὅτι ἐγένετο παραβάτης τῆς διαθήκης (κεφ. 11).

Πλὴν τῶν *κυρίων* τούτων ἁμαρτημάτων, ἐδέσποζον τοῦ λαοῦ καὶ ἄλλα τινά, ἢ *ἐπιπορκία*, ἢ *ψευδορκία* (5, 2), ἢ ἐντελῶς *ἄθρησκος συμπεριφορὰ* καὶ βίος· πολλοὶ τότε ἐνόμιζον, ὅτι ἡ λατρεία πρέπει νὰ συνδεθῇ μετὰ τῆς δουλείας ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν (3, 4...). Ἐκ τῶν μερῶν τούτων δύναται ἀρκούντως νὰ ἐπωφεληθῇ καὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἐν αἷς ἐγιγαντώθη καὶ ἐπυργώθη ἡ λατρεία τῆς ὕλης, τοῦ σώματος, συνδεδεμένη ἀυσστόλως μετὰ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Θεοῦ. Καὶ σήμερον πρόκειται περὶ παραβάσεως διαθήκης τίνος· ὁποῖαν ἐπαγγελίαν καὶ ὑπόσχεσιν ἔκαμεν ὁ Χριστιανὸς κατὰ τὴν βάπτισιν; Εὐκαιρία λοιπὸν δίδεται εἰς τὸν κήρυκα, ἵνα, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἱερεμίου, ὑποδείξῃ πρεπόντως τὴν παράβασιν τῆς ὑποσχέσεως ἡμῶν. Θὰ ἦτο δὲ πολὺ πρακτικὸν καὶ σπουδαῖον, εἰάν ὁ κήρυξ, κατὰ τὸν προφήτην Ἱερεμίαν, ἤθελε θέσει ἐν ταῖς πρώταις γραμμαῖς τοῦ κηρύγματός του σκέψεις τινὰς περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ εἶτα ἤθελεν ἐξετάσει πρακτικῶς καὶ προσεκτικῶς τὰς θρησκευτικὰς ἡμῶν σχέσεις πρὸς τὸν Θεὸν ἐν διαφόροις αὐτῶν ἐκφάνσεσι. Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ κήρυκες τοῦ λόγου σή-

μερον *ὀλίγον* ἀναμγγύουσιν ἐν τῷ κηρύγματι αὐτῶν τὸ *ὄνομα τοῦ Θεοῦ*. Βεβαίως καὶ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα εἶναι μὲν ἀπορροιατὰ πρὸς ἐξέτασιν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῆται καὶ ἡ ἐξάσκησις τῆς εὐσεβείας· πρέπει ἡ ἐξάσκησις τῶν τοιούτων ζητημάτων νὰ γίνεται πάντοτε ἐν στενωπότητι σχέσει πρὸς τὸν Θεόν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἔχομεν ἄριστον ὁδηγὸν τὸν Ἰερεμίαν.

¶ 2. Οἱ Ἰσραηλίται ἡμάρτανον τότε κατὰ τοῦ *πλησίον*, ἰδίᾳ διὰ κοινωνικῶν ἀδικιῶν, διὰ βίας, ἐκπίεσεως καὶ ἐκβιασμοῦ, δι' ἀρπαγῆς κτημάτων, διὰ κάμψεως τοῦ δικαίου, κυρίως ἀπέναντι τῶν πτωχῶν, κηρῶν καὶ ὀρφανῶν, διαψεύδους καὶ ἀπάτης παντοειδοῦς. Κατάλογον πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν τούτων εὐρίσκομεν ἐν κεφ. 7, ἰδίᾳ ἐν τοῖς στίχοις 5 καὶ 9· διὰ τὰς ἄλλας ἁμαρτίας ἀναγράφουσι τὰ κεφάλαια 5, 6 καὶ 9 (πρβλ. 17, 11· 22, 13· 41, 8—22). Τὸ κεφ. 41, 8... δύναται τις νὰ ἐφαρμοσῆ ἐπὶ τὰς σημερινὰς κοινωνικὰς συνθήκας, καθ' ἃς ἡ βιομηχανία, ἐν καλαῖς περιστάσεσι, προσπαθεῖ νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τοὺς ἐργάτας, ἴνα, εἶτα μετ' ἀδιακρίτου σκληρότητος ἀποπέμψῃ τούτους, γηράσαντας ἢ παρουσιασθείσης οικονομικῆς κρίσεως ἢ ἀτυχοῦς περιστάσεως. Ὡς ἐλατήριον δὲ τῶν ἁμαρτιῶν τούτων δικαίως ἀναγράφονται ὁ ἐγωισμὸς (9, 1) καὶ ἡ φιλοχρηματία μετὰ τῆς πλεονεξίας (22, 17), ἀκριβῶς κατὰ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῶν ἁμαρτιῶν τούτων. Ἐκτὸς τῶν ἁμαρτιῶν τούτων παρουσιάζεται καὶ ἡ βεβήλωσις τοῦ Σαββάτου (τῆς ἑορτῆς) πρὸς ὠφέλειαν τῶν πλεονεκτῶν πλουσιῶν, οἵτινες διὰ τὸ συμφέρον τὸ ὑλικὸν κάμνουσιν ἀγοραπωλησίας καὶ κατὰ τὰ Σάββατα (17, 21—27)· ἐπίσης ἀναγράφεται ὁ *φόνος* παιδιῶν, ὅστις βεβαίως συσχετίζεται πρὸς τὰς θυσίας εἰς τὸν Μολὸχ (2, 34· 7, 31· 19 4...)· τέλος ἀναφέρεται ἡ *πορνεία* μετὰ τῆς συζυγικῆς ἀπιστίας (5, 7· 23, 10...). Ἐάν τις ἀναγνώσῃ τὰ μέρη ταῦτα, νομίζει, ὅτι ἔχει πρὸ αὐτοῦ εἰκόνα *τινὰ τῶν ἡθῶν τῶν ἡμερῶν ἡμῶν*· οὕτω παραστατικῶς περιγράφει ὁ προφήτης τὴν ἠθικὸθρησκευτικὴν διαφθορὰν τῶν ἡμερῶν του.

3. Ὁ δὲ κήρυξ τῆς μετανοίας πρέπει νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνὴν αὐτοῦ κατὰ τῆς ἁμαρτίας, οὐχὶ μόνον ὡς τοιαύτης, ἀλλὰ πρέπει νὰ διεγείρῃ τὴν προσοχὴν πάντων, ὅτι ἡ ἁμαρτία *ἐγενικεύθη*. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι, οἱ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, νέοι καὶ γέροντες, ἱερεῖς καὶ προφῆται ἐξώκειλαν πάντες. Ἀκριβῶς δὲ τὸ σημεῖον τοῦτο τονίζει ἰδιαιτέρως ὁ Ἰερεμίας (2, 23· 5, 4... 31· 6, 13, 28... 8, 10, 13...). Καὶ τοσοῦτον εἰθίσθησαν οἱ Ἰσραηλίται τότε εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὥστε τοῦδ'

ὡς κατασχνόμενοι κατησχύνθησαν καὶ τὴν ἀτιμίαν αὐτῶν οὐκ ἔγνωσαν» (6, 15...).

4. Τὸ βλέμμα τοῦ προφήτου ἐκπλατύνεται καὶ περιλαμβάνει ἐν τῷ

κηρύγματί του καὶ τοὺς εἰδωλολάτραις. Τὰ κεφάλαια 26, 27 καὶ 28 *ἰδίᾳ* εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμένα εἰς τούτους. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι, ὅτι, παρὰ τὴν ἀδικίαν, ἣν διέπραξαν οἱ εἰδωλολάτραι κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, δὲν ἐπιζητεῖ ὁ προφήτης ἐκδίκησιν, ἀλλὰ τιμωρίαν, ἵνα καὶ οὗτοι, κατὰ τὸ δυνατόν, βελτιωθῶσι καὶ διορθωθῶσι. Καὶ ἡ τιμωρία δὲ δὲν εἶναι ὁ ἀποκλειστικὸς σκοπός, ἀλλὰ εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ θὰ μεγαλυνθῇ ὁ Κύριος καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσι, διὰ τῆς παντοδυναμίας καὶ δικαιοσύνης Του (κεφ. 32). Ἐὰν δὲ τὰ ἔθνη μετανοήσωσι, τότε δύνανται νὰ κατοικήσωσιν ἐν τῇ Χώρα (12, 14—17). Ἄλλ' ὁ Ἰσραὴλ θὰ τιμωρηθῇ περισσότερο ἢ τὰ ἔθνη, ἐπειδὴ, καίτοι ἐδέχθη τὴν χάριν, ἔκαμεν ἀσεβῶς κακὴν χρῆσιν ταύτης (9, 24...).

5. Ὁ προφήτης ἐξετάζει ἐπίσης καὶ τὰς *αἰτίας* τῶν ἁμαρτιῶν καὶ κατονομάζει ὡς τοιαύτας τοὺς κακοὺς ποιμένας, δηλ. τοὺς ἀναξίτους βασιλεῖς, ἱερεῖς καὶ ψευδεῖς προφήτας (5, 30· 6, 14· 8, 11· 10, 21· κεφ. 23). Ὁ λαὸς φυσικῶς δὲν εἶχε παράπονον κατὰ τοιούτων ὀδηγῶν, ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἠνώχλουν τὸν λαὸν διὰ τὴν ἁμαρτωλὴν διαγωγὴν του (5, 30...). Ἀπέναντι τῶν ψευδῶν προφητῶν παρουσιάζει ὁ Ἱερεμίας τὸν μόνον ἀληθῆ προφήτην, τὸν Σωτῆρα ἐν μᾶ λαμπρᾷ εἰκόνι τοῦ μέλλοντος. Οὗτος θὰ ἐκπληρώσῃ πάσας τὰς ἐλπίδας, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἔλευσίν του κατὰ τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἡ εὐλογία καὶ ἡ εὐτυχία τῶν χρόνων τοῦ Μεσσίου θὰ εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτεραι ἐκείνων, ὅσας ἐπέζησεν ὁ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον. Ἀλλὰ ὁ χρόνος οὗτος κεῖται εἰσέτι μακρὰν, αἱ δὲ προφητεῖαι καὶ αἱ ῥήσεις τοῦ Κυρίου, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον διαστρέφονται «διὰ σχοίνου ψευδοῦς τῶν γραμματέων» (8, 8)· ἔνεκα δὲ τῆς καταστάσεως ταύτης, δὲν εἶναι εἰσέτι ὄριμος ὁ λαὸς διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

6. Σποudaῖον εἶναι ὡσαύτως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν γένει ἐννοεῖ ὁ προφήτης ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς ἁμαρτίας, ἀποδίδων εὐστόχως τὴν *οὐσιώδη* αὐτῆς σημασίαν. Ἡ ἁμαρτία εἶναι ἐν πρώτοις *πτῶσις* ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκφραζομένη διὰ τῆς σκέψεως «οὐ δουλεύσω σοι» (2, 20· πρᾶβλ. 2, 5, 19· 5, 6· 14, 7). ἔπειτα εἶναι *ἀπιστία* (5, 20· 9, 1· 11, 10· 14, 20· 38, 21), *ἀγνωμοσύνη* (1, 16· 2, 13· 6, 6)· αὕτη συνίσταται εἰς τὴν κλίσιν τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὸ πλάσμα ἀντὶ τοῦ πλάσαντος. Αὐτῇ ἡ διπλῇ ὄψει τῆς ἁμαρτίας παριστάνεται συντόμως καὶ σαφῶς ἐν τῇ γνωστῇ

φράσει. «ὄνυ και πογηρά ἐποίησεν ὁ λαός μου· ἐμέ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς και ὤρυσαν ἑαυτοὺς λάκκους συντετριμμένους...» (2,13).

Ἔνεκα δὲ τούτου εἶναι ἡ ἁμαρτία **μωρία** (4,21....) **καταισχύνῃ** τοῦ ἀνθρώπου (2,32), **ἀτιμία** δι' αὐτὸν (7,19). Διότι ἡ ἁμαρτία ἀντιτίθεται κατὰ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ἀνθρώπου οὐσίας και τῆς βαθυτάτης ὀρυγῆς τῆς καρδίας (8,7...) και προσκολλᾶται ὅπως εἰς τὰ ἐξωτερικά, ἀκολουθοῦσα δουλικῶς τὴν φθειροῦσαν φύσιν (17,9). Ἐν τούτοις, ἡ βαθυτάτη οὐσία τῆς ἁμαρτίας εἶναι κυρίως ἡ **ὑβρις**, ὅπως αὕτη ἐξεικονίζεται και παριστάνεται εὐστόχως ἐν τῇ συμπεριφορᾷ τοῦ βασιλέως Ἰωακείμ, ὅστις κατεκομματίασε τὸν κύλινδρον, ἐφ' οὗ ἦτο γεγραμμένος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, και κατέκαυσεν αὐτὸν (Κεφ. 43). Ἡ ἀλαζών αὕτη πρᾶξις ἦτο ἀσεβῆς τις πειρασμὸς και πρόκλησις τοῦ Θεοῦ, καταλήγουσα εἰς μισρὰν βλασφημίαν, ἣτις ἐξεδηλώθη ὕστερον κατὰ τὸν πλέον οἰκτροτέρου τρόπου (13,15).

7. Ἔνεκα δὲ τούτου ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ προαγγελθεῖσα διὰ τοῦ προφήτου **φοβερὰ τιμωρία**, ἡ ἐπονείδιστος καταστροφὴ τοῦ λαοῦ. Αὕτη ἡ τιμωρία εἶναι «ὔδωρ χολῆς», «ποτήριον οἴνου...» ἐξ οὗ «πίονται και ἐξεμοῦνται και ἐκμανήσονται...» (8,14· 9,14· 32,15..). Ἡ τιμωρία αὕτη θὰ ἐπέλθῃ ἀπροσδοκῆτως και ὀρμητικῶς ἐπὶ τὸν ἁματωλὸν (21,13).

Ὁ μόνου δὲ πέμπει ὁ Θεὸς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς πρὸς τιμωρίαν τοῦ λαοῦ του, ἀλλ' ἀπαξιοῖ νὰ προσκυνῆται ὑπὸ τῶν ἀπίστων. Μάταιαι εἶναι αἱ θυσίαι τούτων (6,20)· ὁ Θεὸς θὰ εὐχαριστεῖτο περισσότερο ἀπὸ τὴν ὑπακοὴν τοῦ λαοῦ, ἢ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐσρατῶν, αἵτινες βαθμηδὸν αὐξάνονται πρὸς ἐκνάγκωσιν τῆς συνειδήσεως και καταπράννισιν και ἐξίλασμον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν τρόπον τῶν εἰδωλολατρῶν (7,22...). Ἔνεκα δὲ τούτου ἔχασεν ὁ ναὸς τὴν ἀξίαν και σημασίαν του, ἐπειδὴ κυρίως μετεβλήθη εἰς εἰδωλεῖον· ἐν ᾧ δὲ κατὰ τοὺς προλαβόντας χρόνους ἐθεωρεῖτο ὁ ναὸς ὡς ἐκδήλωσις τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἰερεμίου ἐνομιζέτο, ὅτι οὐδόπως εἶναι τις ὑποχρεωμένος νὰ διάγῃ βίον, ἀξίον εἰς τὸν ναὸν και τὴν ἐκεῖ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ (Κεφ. 7). Διὰ τοῦτο δὲ «ἀπέτρεψεν ὁ Θεὸς» τὸ πρόσωπον του ἀπὸ τοῦ λαοῦ (40,5), μὴ παρουσιαζόμενος τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτὸν διὰ τῆς χάριτός του.

Ἦσαύτως και ἡ τιμωρία δὲν θὰ ἦτο μόνου τιμωρία: «Παιδεύσει σε ἡ ἀποστασία σου και ἡ κακία σου ἐλέγξει σε· και γινῶθι και ἴδε, ὅτι πικρὸν σοι τὸ καταλιπεῖν σε ἐμέ, λέγει κύριος ὁ Θεὸς σου» (2,19..).

«Θεολογία» Τόμος ΣΤ'

ἡ τιμωρία θὰ ἀδῆγει εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ θὰ ἦτο τεκμηρίον, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κύριος (16,21)· αὕτη θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἐκ νέου ἐγκατάστασιν τῆς εἰρήνης, οἱ δὲ εἰδωλολάτραι θὰ ἔτρεμον πρὸ τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα θὰ ἐποίει ὁ Θεὸς (40,9). Οὕτω δὲ καὶ ἡ βαθυτάτη δυστυχία θὰ χρησιμεύσῃ πρὸς σωτηρίαν καὶ χαρὰν τοῦ Ἰσραηλ. λαοῦ (πρὸβλ. 40, 11...). Ἄλλ' ὁ προφήτης γνωρίζει καλῶς, ὅτι ἡ τιμωρία δὲν θὰ ἔχη τὴν εὐεργετικὴν αὐτῆς ἐπίδρασιν ἐπὶ πάντας· περὶ τούτου, ὅτι θηλαδὴ, ἀρκετὸν μέρος τοῦ λαοῦ θὰ μείνῃ πεπωρωμένον, εἶχε προφανερῶσει εἰς τὸν Ἱερεμίαν τὸ **ὄραμα τῶν δύο καλῶν** σύκων (Κεφ. 24).

Ἡ δὲ πώρωσις ἦτο ἄλλη τις τιμωρία διὰ τὴν ἁμαρτίαν, μείζων καὶ πολὺ σκληροτέρα παντὸς ἄλλου ἐξωτερικοῦ ἀτυχήματος. Ἦδη ἡ ἁμαρτία καθ' ἑαυτὴν καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἀφρονας καὶ ἀσυνέτους (4,22), ἡ δὲ πώρωσις θέτει τὸ ἐπιστέγασμα ἐπὶ τῆς λυπηρᾶς ταύτης καταστάσεως. Ἐν ἀρχῇ ἐπιζητεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ δικαιωγηθῇ καὶ νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν ἐνοχὴν ἐπὶ τοὺς ἄλλους (36,27) ¹. Αὐτὸς ἀρνεῖται τὴν ἐνοχὴν (2,23...καὶ στ. 35) καὶ ἐπὶ τέλους ἀμαρτάνει δημοσίᾳ (3.1...καὶ στ. 8· 13,23· 17,1· 51,16...). Καὶ «ἔστρεψάν (οἱ ἁμαρτωλοὶ) τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὑπὲρ πέτραν» (5,3)· «τὸ ρῆμα κυρίου ἐγένετο αὐτοῖς (τοῖς ἁμαρτωλοῖς) εἰς ὀνειδισμόν» (6,10)· οἱ ἁμαρτωλοὶ φαντάζονται, ὅτι εἶναι εὐσεβεῖς ἐν τῇ ἀκολασίᾳ των (3,3...6,20· 7,10· 9,6). Ἐνεκα δὲ τούτου εἶναι ἐντελῶς ἄσκοπος ἡ προσευχὴ τοῦ Ἱερεμίου καὶ ἄλλων εὐσεβῶν ἀνδρῶν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει τοῦτο εἰς τὸν προφήτην (7,16· 15,1)· διότι «ὡς ψῦχει (διατηρεῖ ψυχρὸν) λάκκος ὕδωρ, οὕτω ψῦχει κακία αὐτῆς» (6,7).

Ὁμολογουμένως, παρουσιάζεται διὰ τῶν ἀνωτέρω ζωφεροτάτη τις εἰκὼν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Παρὰ πάντα ταῦτα, τὰ λεχθέντα περιέχουσι σπουδαίαν διδασκαλίαν. Ὁ σύγχρονος κῆρυξ τῆς μετανοίας δύναται πολλὰ νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τούτων, ἐξετάζων τὴν ἁμαρτίαν οὐ μόνον ἱστορικῶς (22,21), ἀλλὰ ὑποδεικνύων εἰς τοὺς συγχρόνους ὁποῖα οἰκτρὰ ἀποτελέσματα δύναται νὰ ἔχη ἡ ἁμαρτία καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐπὶ τέλους καὶ τὸ κακόν, φθάνων εἰς τὴν τελειότητα (!), πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὸ πέρας του. Οὐδέποτε δὲ πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι ἡ τιμωρία, ἡ ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἶναι συνδεδεμένη στενωῶς μετὰ τῆς εὐσπλαγχνίας του, εἶναι ἰσχυρά τις κλήσις τοῦ Θεοῦ, ἥτις παρακαλεῖ πατρικῶς εἰς μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν. Ἀκριβῶς δὲ ἐν τῷ

1. Πρὸβλ. ἐβραϊκ. κείμεν. Κεφ. 31,9· ἐνταῦθα σαφέστερον τὸ πρᾶγμα ἢ παρὰ τοῖς Ὁ'.

σημείω τούτῳ δεικνύεται τὸ μέγα ἔργον τοῦ προφήτου καὶ τοῦ κήρυκος τῆς μετανοίας, οὐ μόνον «ἐκρίζουν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολύειν», ἀλλὰ καὶ «ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν» (1,10).

β'. Μετάνοια καὶ ἐπιστροφή

1. Ὁ τρόπος δέ, καθ' ὃν τὸ κήρυγμα τῆς μετανοίας καθίσταται ἀνοικοδομητικόν, καταδεικνύεται ἰδιαίτερος ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς προφητείας τοῦ Ἰερεμίου, ἐν οἷς οὗτος εὐστόχως μεταβάλλει τὸ κήρυγμά του περὶ τιμωρίας παραμυθητικὸν κήρυγμα. Ἐν καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βιβλίου του φαίνεται, ὅτι εἶναι καθωρισμένον πρὸς ἐκρίζωσιν καὶ κατασκαψιν, ἐν τούτοις οὐδόλως ἑλλείπουσι λόγοι ἀνοικοδομήσεως καὶ καταφυτεύσεως. Ποσάκις δὲ ὁ προφήτης παρακινεῖ, ἵνα μεταβάλλῃ ὁ λαὸς τὸν τρόπον τοῦ βίου του καὶ νὰ στραφῇ εἰς δικαιοσύνην, χρηστότητα καὶ ἁγιασμόν τοῦ Σαββάτου, (5, 1· 7, 3... 9, 22... 17, 21... 21, 12· 22, 3). Ἐμμένει δὲ ἰδιαίτερος ὁ προφήτης, ἵνα πάντες ἔχωσι τὴν ὀρθὴν γνῶσιν περὶ Θεοῦ, μὲ τὴν βεβαίαν πεποίθησιν, τὴν ἀναγραφείσαν ἄνωθι, ὅτι τὸ πᾶν διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι ὁ Θεὸς καὶ κατὰ τίνα τρόπον ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται περὶ τοῦ Θεοῦ (9, 22...). Εἶτα δὲ διακηρύττει στεντορεῶς τὴν ὑψίστην γνῶσιν περὶ τοῦ Θεοῦ, τὴν συντελεσθησομένην διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσίου (38, 33). Μετὰ τῆς ὀρθῆς δὲ ταύτης γνώσεως τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ συνδεθῇ προσηκόντως ἡ ἀληθὴς σχέσις πρὸς τὸν πλησίον καὶ τότε αἱ κοινωνικαὶ ἀρεταί, ἐν συνδέσμῳ μετὰ τῆς σκέψεως περὶ Θεοῦ, λαμβάνουσι τὴν βαθυτάτην αὐτῶν θεμελίωσιν καὶ ἐμπέδωσιν, ἥτις ἐκφράζεται ἐν τῇ φράσει «καὶ σωθήσεται Ἰούδας καὶ Ἰσραὴλ κατασκηνώσει πεποιθῶς» (23, 6). Ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ τονίζεται ἰδιαίτερος ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη διὰ τῆς φράσεως «σωθήσεται Ἰούδας» ἀπέναντι τοῦ ἐγωϊστικοῦ ἀτομικισμοῦ. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ὀνομάσῃ τις μόνον τὰς σκέψεις ταύτας, ὅπως ἴδη σαφῶς τὴν στενωτάτην σχέσιν τούτων πρὸς τὴν σύγχρονον ἡμῶν ἐποχὴν.

2. Ἡ ὁδὸς δέ, ἡ ἀγούσα εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν, οὐδεμία ἄλλη δύναται νὰ εἶναι, ἢ ἡ ὁδὸς τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἐπιστροφῆς. Τοῦτο δὲ εἶναι ὁλος ὁ μέγας σκοπὸς τοῦ κηρύγματος τοῦ Προφήτου. Ὁ πρῶτος δὲ ὅρος, ὅστις εἶναι ἀναγκαῖος διὰ τὴν ἐπιστροφήν, συνίσταται ἐν τῷ ἀναγνωρίζειν τὴν ἀτομικὴν ἐνοχὴν (3, 13) ἐξ ὅλης τῆς καρδίας (12, 11), ἐν τῷ ἀπομακρύνεσθαι ἀπὸ τῆς σκολιᾶς ὁδοῦ (18, 11· 25,5· 33,3) καὶ ἐν τῷ αὐθις ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, (3, 7, 10· 4, 1· 6, 16· 18, 8.

24, 7). Ἡ δὲ μετάνοια πρέπει γὰρ εἶναι **ριζική**, «νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα» (4, 3), **περιτομή τις** τῆς καρδίας (4, 4), **να προσέρχηται** ἐκ τῆς καρδίας (24, 7· 36, 13). Ἄγρυ δὲ ἀξίας εἶναι ἡ μετάνοια ἐκεῖνή, ἥτις βραδύνει «καρδίας ἀπορουμένης» (8, 18...) καὶ εἶναι ὅλως ἐξωτερικὴ καὶ ὑποκριτικὴ (3, 10). Εἶναι δὲ δητορικῶς ἐκτάκτως εὐστοχος, ὅτι ὁ προφήτης προῦποθέτει, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ λαῷ του ἀρετῆ δόσις εὐσεβείας, πιστεύει δὲ ἐνδομύχως, ὅτι ὁ Ἰσραὴλ' θὰ μετανοήσῃ, καὶ ὅτι ἤδη ἀκούει τοὺς θρήνους τῆς μετανόιας του καὶ βλέπει, ὅτι ἐκχέονται δαψιλῶς τὰ δάκρυα τῆς ἐσωτερικῆς μεταβολῆς (3, 21—25). Καὶ ὅμως οἰκτρῶς διεψεύσθη! Οἱ τελευταῖοι σημειωθέντες στίχοι εἶναι συγκινητικὴ τις προσευχὴ μετανόιας, ἥτις ἐκ τῆς φησικῆς μετανόιας πηγύεται εἰς ὑπερφυσικὴν μεταβολὴν καὶ ἔνεκα τούτου εἶναι λίαν κατάλληλοι καὶ εἰς τὸν κήρυκα τῶν ἡμερῶν ἡμῶν διὰ κηρύγματά του περὶ μετανόιας.

3. Ὁ Προφήτης δὲν παραλείπει ν' ἀναφέρῃ καὶ τὰ ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα ὠθοῦσι τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς μεταστροφὴν καὶ μετάνοιαν. Ταῦτα δὲ εἶναι ἐν γένει τὰ ἴδια, ἅτινα παρεθέσαμεν ἄνωθι ἐν τῷ περὶ ὑποθέσεων ἢ θεμάτων κεφαλαίῳ. Παρὰ πᾶσαν δὲ τὴν αὐστηρότητα καὶ τιμωρίαν, εἶναι ἐν τούτοις ὁ Θεὸς ἐπίσης πολυέταμος καὶ πλήρης χάριτος. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἰερεμίας γνωρίζει καλῶς τὸν περίφημον τύπον παρὰ τῷ Ἰσραὴλ, ὅστις χαρακτηρίζει τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἥς τὸ ὑψιστον σημεῖον εἶναι ἡ εὐσπλαγχνία «ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας...» (39, 18· πρβλ. καὶ ἔξοδ. 34, 6...). Ὁ Ἰερεμίας θέτει πρὸ τοῦ λαοῦ δύο ὁδοὺς πρὸς ἐκλογὴν (21, 8...), ἵνα γίνῃ ἡ ἐπιστροφή του ἔργον τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Ἐλατήρια ἄλλου εἴδους εἶναι ὑποδείξεις ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος, ἥτις εἶναι κράτιστον τεκμήριον, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπησιν αἰώνιον ἠγάπησε τὸν λαόν του (38, 3... 20)· ἡ ὁ προφήτης παρουσιάζει τὸ μέλλον, ὅπερ θὰ εἶναι μεγαλειώδες, ἐὰν κατορθωθῇ νὰ ἐπαγέλθῃ πάλιν ἡ παλαιὰ κατάστασις· καὶ τότε «συνῆξω αὐτοὺς καὶ ἀποτρέψωσι πρὸς με» (37, 22). Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ θὰ θαυμάσωσι τὸν Ἰσραὴλ καὶ θὰ δεῖξωσι προθυμίαν, ὅπως προσαρμοσθῶσι πρὸς τὸν Ἰσραὴλ (38, 10· πρβλ. 4, 2...).

Ὁ Προφήτης γνωρίζει κατὰ τὴν γνησίαν μέθοδον τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἐλατήρια τὰ ὁποῖα θὰ κινήσωσι τὸν Θεόν, ἵνα συγχωρήσῃ τὸν μετανοοῦντα λαόν του. Ἰδιαιτέρως δὲ τὸ **κεφάλαιον δέκατον τέταρτον** εἶναι **μεστὸν τοιοῦτων ἐλατηρίων**. Οὐδέποτε δὲ ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἐγκαρδιωτέρα τις προσευχὴ ἀπὸ τοῦ βάνους τῆς καρδίας, ἀναγνωρίζουσης μὲν τὴν ἐνοχὴν, πεποιθότως δὲ εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ

Θεοῦ, ἐκείνης τῆς προσευχῆς, ἣν κάμνει ὁ Προφήτης ἐν τῷ κεφ. τούτῳ. Ἐκεῖ παρουσιάζονται ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ Θεοῦ, ἡ σχέσις του πρὸς τὸν λαὸν καὶ πρὸς τὰ ἔθνη καὶ ἐπιζητεῖται διὰ τῆς παραστάσεως αὐτῆς νὰ καταστή ὁ Θεὸς εὐμενὴς πρὸς τὸν Ἰσραήλ. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἰς μάτην· ὁ λαὸς σκληροτραχίλως ἐπιμένει ἐν τῇ ἀμετανοσίᾳ καὶ ὁ Θεὸς ἀπομακρύνει τὴν χάριν του ἀπέναντι τῆς τοιαύτης συμπεριφορᾶς.

Ἄναμφισβήτητον δὲ εἶναι, ὅτι τὰ ἐλατήρια ταῦτα, τὰ προβληθέντα πρὸ τοῦ λαοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰερεμίου, ἔχουσι τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, ἐπιδρῶσιν ἀσφαλῶς ἐπὶ τὸν ἀκροατὴν καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἐπενεργοῦσι τελεσφόρως καὶ νικηφόρως. Ἄλλ' ὅστις θέλει νὰ κάμῃ χρῆσιν ἐν τοῖς κηρύγμασιν ἄλλων ἐλατηρίων, ἅτινα προβάλλονται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἰερεμίου, ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ εἶναι κάτοχος μεγίστης θητορικῆς τέχνης, δι' ἧς ἦσαν πεπρωκισμένος ὁ ἡμέτερος ἱ. Χρυσόστομος καὶ οἱ γνωστοὶ μεγάλοι ἱεροκήρυκες τῆς Γαλλίας· πρὸς τοῦτοις δὲ νὰ κάμῃ προσεκτικὴν χρῆσιν τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων, ἵνα μὴ τὸ κήρυγμα καταντήσῃ εἰς οἰκτρὰν καὶ ἐπονείδιστον ἀποτυχίαν.

Περαιόντες τὴν σύντομον ταύτην πραγματείαν περὶ τοῦ Ἰερεμίου, **τοῦ ἀνυπερβλήτου κήρυκος περὶ τῆς μετανοίας**, αἰσθανόμεθα βαθυτάτην θλίψιν. Ἡ ἐργασία καὶ οἱ κόποι του ἦσαν μάταιοι· ὅτε ὡς κεραυνὸς ἐπῆλθεν ἡ συμφορὰ, τότε ἀκριβῶς ἐνεθυμήθη ὁ λαὸς πάλιν τὸν προφήτην καὶ ἔδωκε πίστιν εἰς τοὺς λόγους του. Οὕτω δὲ ἠδύνατο ἄλλος τις, ὁ Ἰεζεκιήλ, ν' ἀναλάβῃ τὸ μέγα ἔργον τοῦ Ἰερεμίου καὶ νὰ ἐπιδράσῃ τοῦλάχιστον ἐπὶ τμημὰ τι τοῦ λαοῦ. Πολὺ σπανίως ὑπῆρξέ τις κάτοχος τηλικαύτης δυνάμεως λόγου· ἀλλὰ καὶ πολὺ σπανίως ἡ τηλικαύτη θερμὴ δρασὶς ἔμεινεν ἀτελεσφόρητος. Αὐτὴ δὲ ἡ ὀδυνηρὰ γνῶσις εἶναι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος διὰ τὸν σύγχρονον ἱεροκήρυκα **παρηγορία τις καὶ ἐνθάρρυνσις**, ὅπως μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν ἱερὰν ἀποστολήν του. Ταύτην δὲ τὴν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν πρέπει νὰ παρουσιάσῃ καὶ ὁ σύγχρονος ἱεροκῆρυξ κατ' ἐκείνας τὰς στιγμὰς, αἰτινῆς ἔσωτερικῶς εἶναι ὁμοιώταται πρὸς τὰς τοῦ Ἰερεμίου, ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁποίου εὗρισκοντο ἐν διαρκεῖ ἀγῶνι ἡ **ἀγάπη** καὶ τὸ **καθῆκον**. Ἦτο πλήρης ὁ προφήτης θερμῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Ἰσραήλ· ἀλλὰ τὸ καθῆκον διέταττεν, ἵνα, μὴ, πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ λαοῦ, κλείσῃ τὸ στόμα του, ἵνα μὴ εἴπῃ λόγους εὐαρεσκείας, ἀλλὰ διαλαλῇ πάντοτε δλόκληρον τὸ περιεχόμενον τῶν Θείων σκέψεων. Παρὰ πάσαν τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν σοβαρότητα, καὶ ὁ σύγχρονος ἱεροκῆρυξ δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ποτε, ὅτι ὀφείλει νὰ ἴδῃ μετὰ τοῦ Ἰερεμίου, ὅτι ἀνατέλλει πάλιν νέος τις κόσμος ἀκριβῶς ἐκεῖ, ὅπου φαίνεται, ὅτι **καταπίπτει εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀπωλείας ἀνθρωπίνῃ τις κοινωνία**. Δὲν πρέπει μόνον **ἐκκρίζουν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολύειν**, ἀλλὰ καὶ **ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν** (1, 10).